

**„KREW WINOGRON” (Rdz 49, 11)
W INTERPRETACJI ŚW. JUSTYNA MĘCZENNIKA**

Rozdział 49. Księgi Rodzaju, zawierający błogosławieństwo umierającego Jakuba dla swoich synów, interpretowany był w tradycji judaistyczno-chrześcijańskiej w kluczu mesjańskim. Brano pod uwagę głównie w. 10 mówiący o panowaniu króla—pasterza z pokolenia Judy, czyli tzw. prorocstwo o *šilōh*. Jednak analiza tekstów patrystycznych wskazuje także na charakterystyczną interpretację w. 11:

*Przywiąże on swego osiołka w winnicy
i źrebię osłe u winnych latorośli.
W winie prac będzie swą odzież
i w krwi winogron swą szatę (Rdz 49, 11).*

Spośród wielu autorów starożytnych¹ najbardziej charakterystycznym wydaje się być św. Justyn, filozof, apologeta i męczennik. Interpretuje on tekst Rdz 49, 11 kilkakrotnie w swoich pismach (por. A I 32, 1. 5. 7—11; D. 52, 2; 54, 1; 63, 2; 76, 2)². Weźmy pod uwagę interpretację zawartą w Apologii pierwszej (A I 32, 5. 7—11): po dwukrotnym zacytowaniu tekstu Rdz 49, 11 Justyn nadaje mu sens chrystologiczny: „słowa te (...) były symbolem wskazującym na to, co się dzieć miało z Chrystusem i co On sam miał uczynić (...) Słowa bowiem »który w krwi winogron pierze swoją szatę« były zapowiedzią męki, jaką miał cierpieć, ażeby krwią swoją oczyścić tych, co w Niego wierzą. Szata bowiem, o której Duch Boży mówi przez proroka, to jego wierni, w których mieszka Słowo, nasienie Boże. Zaś wyrażenie »krew winogron« oznacza, że Ten, który przyjdzie, ma wprowadzić krew, lecz nie pochodzi ona z nasienia ludzkiego, tylko z mocy Bożej”. W D 54, 1 Justyn dodaje, że zdanie z Rdz 49, 11 oznacza, iż krwią Jezusa „mieli być obmyci Jego wierni (...) A zatem prorocstwo, które przytoczyłem, pokazuje, że Chrystus nie jest człowiekiem ludzkiego pochodzenia, zrodzonym zwykłym ludzkim sposobem”.

¹ Historią interpretacji Rdz 49, 11 u Ojców greckich i łacińskich zajął się V. Ianniello w wystąpieniu pt. *Il sangue dell'uva*, wygłoszonym podczas tygodnia studiów nt. „Sangue e antropologia biblica nella patristica” w Rzymie 23—28 XI 1981. Por. ponadto F. Vattioni (red.), *Sangue e antropologia biblica*, 2 tomy, Roma 1981.

² Skróty dzieł Justyna (PG 6):

A I — *Apologia pierwsza*,

D — *Dialog z Zydem Tryfonem*.

Polski przekład tych dzieł dał ks. A. Lisiecki w: *Pisma Ojców Kościoła*, t. IV, Poznań 1926.

Wyrażenie z Rdz 49, 11 „krew winogron” (hebr. *dam* (*anābim* lub *dam enāb*; LXX: *haima staphylēs*; Vlg. *sanguis uvae*) występuje w Starym Testamencie parę razy (por. Pwt 32, 14; Syr 39, 26) na oznaczenie wina, w szczególności czerwonego, tak typowego dla Palestyny. Wyrażenia podobne znajdujemy również w literaturach semickich. M. J. Dahood zwrócił uwagę na imię bóstwa *Damu* występujące na tabliczkach z Ebla³, bóstwa bardzo tam popularnego.

Justyn — podobnie jak inni autorzy starochrześcijańscy — nie porzeka na sensie wyrazowym tego zwrotu, lecz nadaje mu sens symboliczny. Sens wyrazowy polega na tym, że „krew winogron” — wino nie jest dziełem człowieka, lecz Boga, który daje wzrost i siłę roślinie. „Krwi winnej nie utworzył człowiek, tylko Bóg” — wyjaśnia nasz Apologeta w D 54, 2. Sens symboliczny wyrażenia o krwi winnej umieszcza Justyn w kontekście swej oryginalnej doktryny o Słowie—Logosie. Logos—Słowo Boże, które jaśnieje w pełni w Jezusie Chrystusie, zostało rozsiane niczym nasienie wśród ludzi (*logos spermatikos*). Dzięki temu wszyscy ludzie mają jakieś uczestnictwo w Chrystusie, także ci, co żyli przed Nim, mają z Nim swoją część (*hoi meta logou biōsantes*). Do zdobycia pełnej prawdy objawionej ów *logos spermatikos* nie wystarczy — ludzie posiadają tylko część Słowa (*hoi kata spermatikou logou meros*). Pełnia Słowa—Logosu jest dopiero w Chrystusie, dlatego tylko chrześcijanie mogą znać pełnię Słowa Bożego⁴.

Trzeba jeszcze podkreślić w ujęciu Justyna charakter soteryjny „krwi winogron”, którą zostali obmyci uczniowie Chrystusowi. Możemy tu mówić o znaczeniu sakramentalnym krwi poprzez sakrament chrztu i Eucharystii.

Temat krwi jako narzędzia zbawienia zajmuje dużo miejsca w pismach Justyna⁵. Tytułem tylko wyliczenia przedstawimy główne ujęcia tego tematu przez naszego autora.

1) Krew jako tabu pokarmowe, które Justyn odnosi do tzw. przykazania noachickiego w Rdz 9, 4 (D 20, 1) uważając, że zostało ono później błędnie interpretowane (D 20, 2). Zatem klauzula „krwi życia”, która zajmuje tyle miejsca w nakazach moralnych Kpł 1, 5; 17, 11 i przedostała się do sporu w Kościele pierwotnym w Dz 15, 29, nie znajduje uzasadnienia w opinii Apologety⁶.

³ Zob. art. Dahooda w: *Sangue e antropologia biblica*, Roma 1931. Por. G. Pettinato, *Ebla*, Milano 1979, ss. 279. 286. E. R. Martinez, *Hebrew—Ugaritic Index*, II. *With an Eblaite Index to the Writings of M. J. Dahood* (Subs. Bibl. 4), Rome 1981.

⁴ Por. szerzej: L. W. Barnard, *Justin Martyr. His life and thought*, Cambridge 1966; E. R. Goodenough, *The Theology of Justin Martyr*, Amsterdam 1968 (= Jena 1923).

⁵ Zob. F. Giardini, *Il sangue di Cristo negli scritti di Giustino filosofo e martire*, w: „Tabor” 17 (1963) 519—528.

⁶ Na temat „krwi życia” w Kpł 17, 10—14 wywiązała się w ostatnich latach dyskusja egzegetów. R. Schwager (*Brauchen wir einen Sünden-*

2) Krew obrzezania „nie ma już żadnego znaczenia (...) my wierzymy w krew, która niesie zbawienie” (D 24, 1). W kategorii krwi obrzezania przeciwstawia Justyn dwa domy Jakuba: „jeden z krwi i ciała, drugi zaś zrodzony z wiary i z ducha” (D 135, 6).

3) Krew baranka paschalnego. „Otóż tajemnica baranka, którego Bóg rozkazał ofiarować jako paschę, była obrazem Chrystusa. Jego to krwią wierni, wiarą w Niego przejęci, namaszczają swe domy, to znaczy samych siebie. Albowiem tworzywo, które w postaci Adama wyszło z rąk Bożych, stało się »domem« Tchnienia Bożego” (D 40, 1; por. jeszcze D 111, 3).

4) Justyn przyjmuje symboliczne znaczenie purpurowego sznura Rachab z Joz 2, 18. 21. Nie jest zresztą w tym odosobnionym wśród pisarzy starochrześcijańskich. Sznur Rachab jest symbolem krwi Chrystusowej, „ponieważ przez nią z wszystkich narodów ci, co niegdyś byli grzeszni i niesprawiedliwi, dostępują zbawienia, otrzymują odpuszczenie grzechów i już więcej nie grzeszą” (D 11, 4)⁷. Podstawą zatem symboliki szkarłatnego sznura z Jerycha jest wartość ekspiacyjna krwi Jezusa.

5) Krew Getsemani. Justyn powołując się na *Apomnēmoneumata tōn apostolōn*, czyli Ewangelie, pisze, że „Jezus pocił się jak gdyby krwią skrzepłą” (D 103, 8). Widać z tego, że zna tekst Łk 22, 44, chociaż nań się wyraźnie nie powołuje. Rzecz znamienna, że krwawy pot Jezusa łączy Justyn z przepowiednią Ps 22 (21), 15: *jak woda się rozplynąłem*, co zdaje się wskazywać na natężenie cierpienia Jezusa w czasie modlitwy w ogrodzie oliwnym aż do objawów fizjologicznych, a nie na fakt pocenia się samą krwią.

6) Ekspiacyjna rola krwi Jezusa. Zostaliśmy odkupieni „przez krew Chrystusa i śmierć Jego” (D 13, 1). Niewątpliwie jest to aluzja do tekstu Hbr 9, 13. Na innym miejscu porównując Jezusa do Jakuba, który „służył Labanowi za trzody różnej maści”, pisze Justyn, że „Chrystus również służył aż do niewoli krzyża za ludzi różnego rodzaju i odkupił ich krwią i tajemnicą krzyża” (D 134, 5). Wyrażenie „niewola krzyża” jest aluzją do Flp 2, 7—8.

---

bock? Gewalt und Erlösung in den biblischen Schriften, München 1978) idzie za tezą filozofa R. Girarda (*La violence et le sacré*, Paris 1972), że agresja rodzi ofiarę składaną jako zadośćuczynienie. Dyskusja daleka do zakończenia.

Na temat tzw. przykazania noachickiego zob. L. Stachowiak, *Der Sinn der sogenannten Noachitischen Gebote (Genesis IX, 1—7)*, w: J. A. Emerton (ed.), *Congress Volume Vienna 1980* (VT Suppl. 32), Leiden 1981.

⁷ Widoczny wpływ 1 J 3, 6—9 o bezgrzeszności chrześcijan. Por. I. de la Potterie, *L'impeccabilité du chrétien d'après 1 J 3, 6—9*, w: *La Vie selon l'Esprit* (Unam Sanctam 55), Paris 1965, ss. 197—216.

7) Krew Pamiątki Eucharystycznej. W znanym tekście A I 66, 2. 3 Justyn mówi o krwi, którą Jezus przybrał dla naszego zbawienia i która w przemianie Eucharystii jest krwią wcielonego Jezusa. Powołuje się przy tym na słowa konsekracji kielicha przez Jezusa według Mt 26, 28⁸. Jezus przekazał nam sprawowanie kielicha „wśród modłów eucharystycznych na pamiątkę krwi swojej” (D 70, 4). Można tu widzieć odniesienie do Pawłowego tekstu w 1 Kor 11, 25.

W kontekście wyżej przedstawionej nauki Justyna o krwi Chrystusa, interpretacja Rdz 49, 11 o krwi winogron ma charakter wyraźnie chrystologiczny i jest — według naszego Apologety — dowodem na Bóstwo Jezusa i Jego dziewicze poczęcie. Częste powoływanie się na ten tekst świadczy, że Justyn przywiązywał doń dość dużą wagę w dyskusji chrystologicznej, zwłaszcza z żydami.

Nauka Justyna uległa wpływom stoicyzmu⁹. Jako filozof chciał połączyć filozofię z chrześcijaństwem. Niemniej jednak trzeba zwrócić uwagę na Justyna jako interpretatora Pisma Świętego¹⁰. W jakim stopniu w swoich wywodach biblijnych odzwierciedlał egzegezę judaizmu palestyńskiego, pozostaje — mimo pewnych już prac na ten temat¹¹ — jeszcze do zbadania.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

⁸ Por. A. J. Bellinzoni, *The sayings of Jesus in the writings of Justin Martyr* (Suppl. NT 17), Leiden 1967.

⁹ Por. R. Joly, *Christianisme et philosophie. Etudes sur Justin et les Apologistes grecs du deuxième siècle*, Bruxelles 1973.

¹⁰ Na temat inspiracji Pisma Świętego u Justyna por. A. Gomez Nogueira, *La inspiration biblico-profética en el pensamiento de San Justin*, „Helmantica” 18 (1967) 55—87; J. Chmiel, *L'inspiration biblique chez Saint Justin*, „Analecta Cracoviensia” 9 (1977) 155—164.

¹¹ Por. W. A. Shotwell, *The Biblical Exegesis of Justin Martyr*, London 1965; G. Otranto, *Esegesi biblica e storia in Giustino* (Dial. 63—84), (Quaderni di Vetera Christianorum 14), Bari 1979.

Ks. Kazimierz Hoła

PRZEKŁADY SŁOWA „MYSTERION” W ŁACIŃSKICH TŁUMACZENIACH BIBLIJNYCH

1. DLACZEGO PRZEKŁAD NA SACRAMENTUM LUB NA MYSTERIUM?

Greckie słowo *mystērion* odegrało ważną rolę w dziejach teologii chrześcijańskiej. Przełożone zostało bowiem w piśmiennictwie chrześcijańskim na łacińskie *sacramentum*, które stało się później